Maqsudov.U.Q.
Pedagogika kafedrasi dotsenti, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Farg‘ona Davlat Universiteti
Muhtorova.G.R.
2-bosqich magistranti, Farg‘ona Davlat Universiteti

INKLYUZIV TA’LIM MUHITIDA TALABALARNING IJTIMOIY FAOLLIGINI KOLLABORATIV YONDASHUV ASOSIDA SHAKLLANTIRISH

Anotatsiya *Mazkur tezisda inklyuziv ta’lim sharoitida talabalarning ijtimoiy faolligini rivojlantirishda kollaborativ yondashuvning o‘rni, mazmuni va amaliy ahamiyati tahlil etilgan. Inklyuziv ta’lim muhitida o‘quv jarayonini tashkil etish jarayonida hamkorlikka asoslangan o‘qitish usullari talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularning o‘zaro hurmat, hamjihatlik va mas’uliyat hissini shakllantirishda muhim omil sifatida ko‘riladi. Tadqiqot davomida talabalar o‘rtasida jamoaviy faoliyatni yo‘lga qo‘yish, ularning ijtimoiy-psixologik moslashuvini ta’minlash, shuningdek, o‘zaro yordam va empatiya tuyg‘ularini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodlar tahlil qilingan. Kollaborativ yondashuv asosida yaratilgan inklyuziv o‘quv muhiti nafaqat bilim va ko‘nikmalarni shakllantiradi, balki talabalarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.*
Kalit so‘zlar: *inklyuziv ta’lim, kollaborativ yondashuv, ijtimoiy faollik, hamkorlik, jamoaviy ish, shaxsiy rivojlanish*.

Аннотация *В данной тезисной работе проанализированы роль, содержание и практическое значение коллаборативного подхода в развитии социальной активности студентов в условиях инклюзивного образования. В процессе организации учебной деятельности в инклюзивной среде методы обучения, основанные на сотрудничестве, рассматриваются как важный фактор повышения социальной активности студентов, формирования у них взаимного уважения, сплочённости и чувства ответственности. В исследовании рассматриваются методы, способствующие развитию командной работы, социальной и психологической адаптации студентов, а также формированию эмпатии и взаимопомощи. Инклюзивная образовательная среда, построенная на принципах коллаборативного подхода, способствует не только формированию знаний и навыков, но и положительно влияет на личностное и социальное развитие студентов.*
Ключевые слова:*инклюзивное образование, коллаборативный подход, социальная активность, сотрудничество, командная работа, личностное развитие.*

Abstract *This thesis analyzes the role, content, and practical significance of the collaborative approach in developing students’ social activity within an inclusive educational environment. In the process of organizing learning in inclusive settings, cooperative teaching methods are considered an important factor in enhancing students’ social engagement, mutual respect, solidarity, and sense of responsibility. The research explores methods that promote teamwork among students, ensure their*

socio-psychological adaptation, and foster empathy and mutual support. The inclusive learning environment built on collaborative principles not only contributes to the development of knowledge and skills but also positively influences students’ personal and social growth.

Keywords:*inclusive education, collaborative approach, social activity, cooperation, teamwork, personal development.*

Zamonaviy ta’lim tizimi insonparvarlik, tenglik va inklyuzivlik tamoyillariga asoslanib, har bir talabaning shaxsiy imkoniyatlari, ehtiyojlari va qiziqishlarini inobatga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etishni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, inklyuziv ta’lim konsepsiyasi bugungi kunda ta’lim islohotlarining markazida turib, barcha talabalar uchun sifatli, adolatli va ochiq ta’lim muhitini yaratishga yo‘naltirilgan dolzarb yo‘nalishlardan biri sifatida e’tirof etilmoqda.

Inklyuziv ta’lim muhitida nafaqat maxsus ehtiyojga ega talabalar, balki barcha o‘quvchilar o‘z salohiyatini to‘liq namoyon etish, ijtimoiy hayotda faol ishtirok etish, mustaqil fikrlash va o‘z imkoniyatlarini kengaytirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bunday muhitda o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlik, ishonch va o‘zaro hurmat asosida qurilgan pedagogik aloqalar o‘quv jarayonining samaradorligini ta’minlaydi.

Talabalarning ijtimoiy faolligini rivojlantirishda kollaborativ yondashuv alohida o‘rin tutadi. Bu yondashuv ta’lim jarayonida o‘zaro yordam, fikr almashish, hamkorlikda qaror qabul qilish, bir-birining fikrini tinglash va jamoaviy mas’uliyatni his etish kabi muhim ko‘nikmalarni shakllantirishni nazarda tutadi. Kollaborativ faoliyat natijasida talabalar o‘zaro o‘rganish, tajriba almashish, muammolarni birgalikda hal etish va jamoaviy muvaffaqiyatga erishish madaniyatini rivojlantiradilar.

Inklyuziv ta’lim jarayonida kollaborativ o‘qitish usullarining samarali qo‘llanilishi har bir talabaning o‘zini jamiyatning to‘laqonli a’zosi sifatida his etishiga, shuningdek, o‘zaro hurmat, bag‘rikenglik, empatiya va ijtimoiy mas’uliyat tamoyillarining mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Shu boisdan, bugungi kunda inklyuziv muhitda talabalarning ijtimoiy faolligini oshirishda kollaborativ yondashuvni qo‘llash zamonaviy pedagogikaning eng muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda.

Inklyuziv ta’limning maqsadi barcha talabalarga teng ta’lim imkoniyatlarini yaratish, ularning individual farqlarini inobatga olgan holda shaxsiy, intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga keng sharoit yaratishdan iboratdir[18]. Bunday muhitda har bir talaba o‘zining imkoniyat va ehtiyojlariga mos ravishda o‘qish, muloqot qilish hamda o‘zini namoyon etish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shu sababli, inklyuziv ta’lim sharoitida ijtimoiy faollikni shakllantirish jarayoni nafaqat bilim berish, balki shaxsni jamiyat hayotiga faol tayyorlashning muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi.

Kollaborativ yondashuv bu o‘quv jarayonida talabalar o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlik va birgalikda o‘rganishga asoslangan pedagogik strategiyadir. Mazkur yondashuvda o‘qituvchi bilim manbai emas, balki jarayonni boshqaruvchi, yo‘naltiruvchi va motivatsiya beruvchi shaxs sifatida

[18] G‘ofurova, G. T. *Inklyuziv ta’lim: nazariya va amaliyot.* – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 198 b.

ishtirok etadi. Talabalar esa faol sub’ekt sifatida o‘zaro fikr almashadilar, bir-birining nuqtayi nazarini hurmat qiladilar va o‘rganish jarayonida mas’uliyatni bo‘lishadilar. Bu esa ularning ijtimoiy faolligi, kommunikativ madaniyati, empatiya va murosaga kelish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kollaborativ ta’limning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, u o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, muloqotga kirishish, jamoaviy qaror qabul qilish, shuningdek, shaxsiy tashabbus va mas’uliyatni his etish malakalarini shakllantiradi. Talabalar tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki uni yaratuvchi va tahlil qiluvchi shaxsga aylanadi. Shu jarayon orqali ular o‘z ijtimoiy o‘rnini anglaydi, jamiyat hayotida faol ishtirok etish zarurligini his etadilar.

Inklyuziv ta’limda kollaborativ yondashuvni samarali qo‘llash uchun bir qator pedagogik mexanizmlarni qo‘llash mumkin. Masalan, guruhli ishlar va loyiha faoliyati turli imkoniyat va qobiliyatlarga ega talabalarni birlashtirib, ularning o‘zaro qo‘llab-quvvatlash, fikr almashish va umumiy maqsad sari intilishlarini kuchaytiradi. Rolli o‘yinlar va muammoli vaziyatlar ijtimoiy muloqotni rivojlantiradi, empatiya va mas’uliyat hissini mustahkamlaydi, har bir talabaga o‘z pozitsiyasini himoya qilish imkonini beradi. Refleksiya va tahlil mashg‘ulotlari talabalarning o‘z faoliyatini baholashi, o‘z xatolarini aniqlashi va ularni tuzatish yo‘llarini topishiga yordam beradi. Qo‘llab-quvvatlovchi kommunikatsiya o‘qituvchining ijobiy munosabati, har bir talabaning fikrini qadrlashi hamda ishtirokini rag‘batlantirishi orqali inklyuziv muhitni mustahkamlaydi.

Bundan tashqari, kollaborativ o‘qitish talabalarda ijtimoiy mas’uliyat, bag‘rikenglik va o‘zaro hurmat kabi insoniy fazilatlarni shakllantiradi. Ayniqsa, turli ehtiyoj va imkoniyatlarga ega talabalar bir guruhda faoliyat yuritganda, ular o‘zaro farqlarga nisbatan ijobiy munosabatni rivojlantiradilar. Bu esa inklyuziv ta’limning asosiy maqsadi bo‘lgan tolerantlik va insonparvarlik qadriyatlarini amalda namoyon etadi.

Kollaborativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar natijasida talabalar o‘zlarini jamiyatda muhim shaxs sifatida his etadilar, ijtimoiy faol bo‘lishga intiladilar va o‘zaro hamkorlik madaniyatini shakllantiradilar. Natijada, inklyuziv ta’lim muhitida nafaqat akademik natijalar yaxshilanadi, balki shaxsiy, ma’naviy va ijtimoiy rivojlanish jarayonlari ham jadallashadi. Shu bilan birga, talabalarda fuqarolik pozitsiyasi, ijtimoiy mas’uliyat va jamoaviy muhitda samarali faoliyat yuritish malakalari shakllanadi.

Inklyuziv ta’lim muhitida talabalarning ijtimoiy faolligini shakllantirish zamonaviy pedagogikaning eng dolzarb yo‘nalishlaridan biridir. Kollaborativ yondashuv bu jarayonda o‘zaro hurmat, hamkorlik va shaxsiy mas’uliyatga asoslangan o‘qitish tizimini yaratadi. Ushbu yondashuv orqali talabalarda nafaqat bilim olish, balki ijtimoiy muhitda samarali muloqot qilish, jamoada ishlash, muammolarga ijodiy yondashish va o‘z fikrini erkin ifoda etish ko‘nikmalari shakllanadi.

Kollaborativ o‘quv jarayonlari, ayniqsa, inklyuziv ta’limda turli ehtiyoj va imkoniyatlarga ega talabalarni birlashtiradi, ularni teng sharoitda o‘qishga, bir-biridan o‘rganishga undaydi. Natijada, talabalar o‘zlarini jamiyatning faol a’zosi sifatida his qiladilar, o‘z imkoniyatlariga ishonch hosil qiladilar va ijtimoiy integratsiya jarayoniga muvaffaqiyatli kirishadilar.

Demak, inklyuziv ta’limda kollaborativ yondashuvni qo‘llash nafaqat o‘quv samaradorligini oshiradi, balki har bir talabaning ijtimoiy, ma’naviy va shaxsiy kamolotini ta’minlaydi. Bu esa kelajakda ijtimoiy jihatdan faol, tolerant, bag‘rikeng va hamkorlikka tayyor yoshlarni tarbiyalashning muhim garovidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ–4860-son qarori “Inklyuziv ta’lim tizimini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” // *O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami*, 2020, №41, 825-bet.
2. Azizxo‘jayeva, N. N. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.* – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021. – 245 b.
3. Elliott, J. *The Inclusive Classroom: Strategies for Effective Teaching.* – London: Routledge, 2018. – Pp. 56–78.
4. G‘ofurova, G. T. *Inklyuziv ta’lim: nazariya va amaliyot.* – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 198 b.
5. Jalolova, D. M. *Zamonaviy ta’lim jarayonida hamkorlik pedagogikasi.* – Toshkent: Istiqlol, 2019. – 156 b.
6. Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Holubec, E. J. *Cooperation in the Classroom.* – Edina, MN: Interaction Book Company, 2013. – Pp. 45–70.
7. Omonov, H., & Xolmatova, M. *Talabalarda ijtimoiy faollikni rivojlantirishning psixologik asoslari.* – Toshkent: TDPU, 2022. – 132 b.
8. Slavin, R. E. *Cooperative Learning: Theory, Research, and Practice.* – Boston: Allyn and Bacon, 2015. – Pp. 89–115.
9. UNESCO. *Inclusive Education: The Way of the Future.* – Geneva: UNESCO Publishing, 2009. – Pp. 23–47.
10. Vygotsky, L. S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes.* – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – Pp. 84–101.
11. Максудов, Улугбек. "ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ В ИННОВАЦИОННЫХ И СТАРТАП-ПРОЕКТАХ В УСЛОВИЯХ МИРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ. " *Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences.* 5.5 (2025): 447-453.
12. Темиров, Н. С., & Максудов, У. К. (2023). Социальные и воспитательные факторы системы формирования национальных ценностей в вузе.
13. Maksudov, U. K. (2023). SCIENTIFIC-THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROMOTION OF STUDENT-YOUTH INITIATIVES BASED ON THE GENDER APPROACH. Finland International Scientific Journal of Education. *Social Science & Humanities*, *11*(3), 688-693.